

Fixace a automatizace jednotlivých hlásek u SP

Předstupněm vyvozování artikulace jsou tzv. **průpravná cvičení**

- dechová cvičení
- artikulační cvičení (gymnastika mluvidel) - ovládání aktivních artikulačních orgánů
 - rty (postavení rtů při tvoření hlásek)
 - čelisti (čelistní úhel)
 - měkké patro (patrohltanový závěr)
 - jazyk (špička, hřbet, okraj, kořen)
 - svalstvo tváří

Tvoření artikulace samohlásek u SP (Základ artikulace i odezírání)

- zřetělování napodobování tvaru rtů a velikosti čelistního úhlu
- aktivní polohování mluvidel napodobováním mluvnice vzoru a polohování mluvidel pomocí logopedických pomůcek – sondy, špátle
- napodobování zvuku (tónu) na podkladě taktilně-vibračního pocíťování činnosti hlasivek
- využití fonátoru, indikátoru hlásek
- automatizace do slovních stereotypů

Tvoření artikulace souhlásek u SP

- optický obraz hlásky
- taktilně vibrační prožitek hlásky odhmatáním mluvidel (případně taktilní vjem pomocí přístroje)
- asociace hlásky s grafémem a vizuálně motorickým znakem pro hlásku
- identifikace hlásky do struktury slova (pomocí ZJ)

- **P, B, M**

- **F, V** pomůcky kontrolující výdechový proud
 - artikulační postavení (spodní ret přitlačen k zubům)
 - znělost – neznělost

- **T** - artikulační postavení bez znělosti (naučit se kvůli neznělému T na konci slov)
 - cvičení závěru (exploze), při nedokonalém upevnění uniká výdechový proud po stranách jazyka - spojení se vokálem A
 - pozor na nazalitu - měkké patro nevytváří dokonalý závěr
 - pozor na prodloužený výdech (th...)

- **D** - přidat znělost k T - omezit nazalitu při artikulaci A

- **N** - odhmatání artikulačního postavení (znělost + výdechový proud nosem)
 - vizuální kontrola (artikulační zrcadlo)

- pozor na silnou explozi, která hlásku deformuje
- **S** - důležitý stav dentice
 - artikulační postavení (hrot jazyka za dolní řezáky, výdechový proud pouze středovou úžinou, neznělost)
 - je možné vyvodit prodlouženou artikulací T
- **Z** - vyvozujeme ze S přidáním znělosti
- **Š** - vyvozujeme ze S zaokrouhlením a vyšpulením rtů, posunutím hrotu jazyka do dutiny ústní, neznělá hláska
- **Ž** - přidáním znělosti k hlásce Š
- **L** - postavení hrotu jazyka na horním patře, pohyb jazyka, boční výdechový proud, znělost (důležité pro artikulaci R)
 - pozor na nazalitu, vyplazování jazyka, opačný pohyb jazyka
- **J** - vyvozování z hlásek z I+A
 - pozor na nazalitu, při silném přitlačení jazyka k tvrdému patru – K
 - obtížně spojitelné s ostatními vokály
- **K** - nejčastěji ve spojení s A, z T zatlačením jazyka mírně dolů a vzad
 - pozor na dávivý reflex, poloha vleže
 - při nedostatečném závěru zní jako „kch“
- **G** - přidáním znělosti ke K

Příčiny vadného tvoření hlásek (Janotová, Řeháková, 1990)

- **nesprávné postavení jazyka**
 - **ř, d', ň** zní jako **t, d, n** – jazyk netvoří závěr proti tvrdému patru, špička jazyka nemá správné postavení
 - špatná artikulace **l** (jazyk se opírá o dásňový výstupek spodní stranou ne špičkou)
 - **k** (jazyk nedokáže vysunout k měkkému patru)
 - **š** zní jako ch
 -
- **nesprávné užití výdechového proudu, nesprávná intenzita, nebo nesprávný směr**
 - nadměrné úsilí u hlásky **p** – přidech – **ph**
 - přehnané artikulační úsilí u hlásky **r** – větší počet kmitů, hrčivé r
 - při špatné výslovnosti **s** uniká výdechový proud po jedné nebo obou stranách
- **nesprávné postavení rtů**
 - nedostatečné zaokrouhlení rtů při hlásce **u**

■ nesprávné užití znělosti

- obvyklé u párových hlásek, kde dochází k záměně znělosti – **z/s, b/p**

■ nesprávné užití nosovosti

- typický problém výslovnosti SP – dítě nazalizuje hlásku **e** nebo **i** – posouvá kořen jazyka dozadu
- hlásky **j** nebo **l** – část výdechového proudu uniká nosem
- hlásky **p, b** zaměňuje za **m** a obráceně

■ tvoření hlásek jiným způsobem vzhledem k anomálii mluvidel

- (slyšící děti mají sluchovou kontrolu)
- při nedovíravém chrupu vzniká mezizubní sykavost
- při výměně dentice uniká výdechový proud mezerou mezi zuby

■ nesprávné tvoření závěru, úžiny nebo polozávěru

- nedostatečné napětí rtů při hlásce **p**
- **č** může znít jako **š**, pokud první fáze při vyslovení není dostatečně pevná

Děti s kombinovanými vadami

- SP a zraková vada – nemožnost opírat se při vyvozování hlásek o zrak – hmatové vnímání
- SP a DMO – postižena motorika mluvidel, př. dysartrie – rozvíjení řeči se děje souběžně s rozvojem hybnosti
- SP a LMD – tvoření hlásek je negativně ovlivněno motorickou neobratností

Doporučení pro praxi

- individuální přístup
- respektování věkových zvláštností dítěte
- vhodné formy motivace
- práce v klidném prostředí a pohodě
- hlásky cvičíme ve slovech
- střídání forem práce
- využití spontánního napodobování
- využití zpětné vazby – proprioceptivně, sluchem, zrakem, reakce okolí

Doporučená literatura

Krahulcová, B. Komunikace sluchově postižených. Praha: Karolinum, 2002.

Janotová, N., Řeháková, K. Surdopedie (Komunikace sluchově postižených I.)